

дення наукової і навчальної дисципліни "теорія національної макроекономіки" з визначенням відповідної предметної області [4, ст. 143-144]. На нашу думку, "теорія національної макроекономіки" повинна вивчати механізм функціонування економічних систем, існуючих у рамках державних утворень [3, ст. 68].

При державницькій інтепретації терміну "теорія національної макроекономіки" у сферу наукового аналізу вводяться всі економічні суб'єкти, що функціонують у будь-яких формах власності, і відносини, що складаються на різних рівнях, у різноманітних галузях і регіонах. У запропонованому розумінні "теорія національної макроекономіки" покликана вивчати конкретно-історичний стан і розвиток економіки окремо взятої країни із позиції не стільки загальних, скільки особливих і специфічних закономірностей (або ж у плані форм прояву загальних закономірностей у конкретно-історичних обставинах). Національна економіка це господарство країни, його склад, структура, взаємозв'язки окремих елементів. При такому підході господарський лад трактується як засіб упорядкування, організації і самоорганізації господарського життя будь-якої держави. Він, цей устрій, виступає у вигляді субординованої сукупності суспільних форм виробництва, що виникає в конкретному соціально-економічному середовищі. Цілком зрозуміло, що стосовно нашої країни мова може і повинна йти про створення макроекономічної теорії, що розкриває особливості економічного устрою України, закономірності його сталого розвитку.

Формування синтетичної науки та реалізація її переваг дозволить, на нашу думку, перебороти наведені вище протиріччя, концептуальні пастки й інші хиби, пов'язані з маржиналістською методологією. Обмеженість арсеналу останньої переважанням індуктивно-аналітичного інструментарію повинна бути переборена застосуванням узагальнюючих методів наукового дослідження. У рамках "теорії національної макроекономіки" можливо і потрібно органічно поєднати очевидні досягнення методологічних розробок марксистської політекономії, історичної школи економіки, інституціоналізму, соціальної економіки, еволюційної економіки й інших не маржиналістських шкіл і напрямків економічної теорії з доказовим потенціалом формалізованої аналітики. Пора зрозуміти, що принципи історичності і системності аналізу працюють на основне завдання науки (виявлення стійких зв'язків між процесами і явищами) не гірше, ніж суворі математичні докази.

Про потенціал нового наукового напрямку свідчить і ще одна обставина. У рамках напрямку "теорія національної макроекономіки" з'являється можливість націлити теоретичні і методичні творчі зусилля вчених і викладацького корпусу безпосередньо на забезпечення економічних інтересів України, на підготовку фахівців із системно-державницьким поглядом на економіку країни. У зв'язку з цим можна пропонувати за необхідне ввести в науковий обіг і в навчальний процес поняття "національний інтерес України", "цілі і перспективи національного розвитку", "національна макроекономіка" тощо. З урахуванням вищевикладеного тематична структура дисциплі-

ни "теорія національної макроекономіки" повинна бути викладена на базі фактології і статистики соціально-економічної системи України.

Література

1. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы, политика. 11-е изд.: В 2 т.: Пер. с англ. Т1. – М.: Республика 1992. – 400 с.
2. Хубнев К. "Экономикс" о методолого-теоретическом образовании и возможности синтеза с политэкономической традицией// Российский экономический журнал. – 1999, № 7. – С. 68-79
3. Радомисельський М.І., Небава М.І. Трактатування предмету економічної теорії як методологічної основи аналізу економічної системи// Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі ХХІ століття: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 1-2 березня 2000 р./ Відп. В.Д. Базилевич. – К.: 2000. – 162 с.
4. Небава М.І. Методологічні основи формування теорії національної макроекономіки. Проблеми підручника для вищої школи. Збірник матеріалів науково-методичної конференції, м. Вінниця, 29-30 травня 2001. В 2-х томах. Том 1. – Вінниця: "Універсум-Вінниця", 2001. – 225 с.

УДК 339.5.01

Аснір. О.Ф. Лука⁵ – НАУ, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНИХ ПЕРЕВАГ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглянуто теоретичний базис вимірювання порівняльних переваг галузі та рівня її реального захисту як базових вимірників її міжнародної конкурентоспроможності.

Ключові слова: порівняльні переваги, номінальний рівень захисту, реальний рівень захисту, коефіцієнт витрат внутрішніх ресурсів, міжнародна конкурентоспроможність.

Doctorate O.F. Luka – NAU, Kyiv

Theoretical framework of measuring comparative advantage of Ukrainian economy

The article deals with theoretical basis of measuring comparative advantage and effective protection as the main measures of international competitiveness.

Key words: comparative advantage, nominal rate of protection, effective rate of protection, Domestic Resource Cost, international competitiveness.

Подальша інтеграція економіки України у світове господарство залежить від того, чи зможе наша держава використати наявні конкурентні переваги з тим, щоб знайти свою нішу на зарубіжних ринках. Важливим завданням зовнішньоторговельної політики держави є розвиток національного експорту та підвищення його конкурентоспроможності. Основним показником конкурентоспроможності товарів певної галузі на світовому ринку є рівень ефективності використання всіх економічних ресурсів і, насамперед, – праці. Тільки за такої умови розширення експорту спроможна країна підвищувати життєвий рівень її населення.

⁵ кафедра економічної теорії та аграрної політики

Теоретичне пояснення міжнародній спеціалізації країни на виробництві та торгівлі окремими видами продукції дають чисельні теорії міжнародної торгівлі, серед яких однією з базових є теорія порівняльних переваг Д. Рікардо. Згідно з теорією порівняльних переваг, економічна доцільність потребує, щоб країна експортувала ті продукти, щодо яких вона володіє відносними перевагами. Теорію Д. Рікардо вдосконалювали і доповнювали його послідовники. Зокрема, вихідне посилення "дві країни – два товари" було поширене на більшу кількість країн і товарів, у модель ввели транспортні витрати й товари, якими не торгують. З цими доповненнями ідеї Д. Рікардо на багато десятиріч наперед визначили панівні погляди в теорії міжнародної торгівлі й справили вагомий вплив на економічну теорію в цілому.

Одним з основних показників, які використовуються для оцінки конкурентоспроможності галузі і товару, є показник витрат внутрішніх ресурсів (Domestic Resource Cost – DRC) як співвідношення доданої вартості у внутрішніх цінах до доданої вартості у світових цінах. Починаючи з середини 60-х років XX ст., багато країн застосовували цю методологію, оскільки вона показує, чи має країна порівняльні переваги у виробництві товару – спочатку як критерій інвестиційної привабливості окремої галузі, а згодом як вимірник її внутрішнього захисту. Додатковою перевагою використання методології DRC є те, що вона поєднує макроекономічний аналіз із технікою оцінки проєктів для аналізу політики розвитку і Таким чином, інтегрує розгляд мікроекономічної, макро- та зовнішньої торгівлі.

Рівень DRC близько пов'язаний з коефіцієнтом реального захисту, який стосується теорії міжнародної торгівлі і широко визнаний та застосовується як економічний інструмент для аналізу порівняльних переваг усередині та між економіками. Концепції рівнів захисту та DRC близько пов'язані між собою базовою філософією цих двох підходів, хоча на практиці фактичні методи вимірювання трохи відрізняються.

Теорія вимірювання рівня захисту часто пов'язується з такими вченими, як Б. Баласса [1] та В. Корден [2]. Традиційна теорія захисту починає аналіз з кінцевих товарів і з тарифу як базового інструменту захисту. При цьому як показник рівня захисту використовується номінальний рівень захисту (nominal rate of protection, NRP).

Номінальний рівень захисту – це співвідношення між внутрішніми (захищеними) ринковими цінами продуктів та відповідними світовими (на кордоні) цінами. Воно визначається як сума, на яку внутрішня ціна торгового товару відхиляється від його ціни на кордоні. Номінальний захист відноситься до окремих продуктів (чинники виробництва чи готова продукція) і може бути виражений таким чином:

$$NRP = \frac{P_i^d - P_i^w}{P_i^w},$$

де: P_i^d – внутрішня ринкова ціна продукту i ; P_i^w – світова ціна (ціна на кордоні) продукту i . Визначений таким чином, номінальний рівень захисту виражає вплив захисту на рішення споживачів.

Вплив загальної структури тарифів на позицію певного виду діяльності в національній економіці розглядається у теорії реального захисту.

Реальний рівень захисту (effective rate of protection, ERP) чи коефіцієнт реального захисту (effective protection coefficient, EPC) об'єднує комбінований ефект номінального захисту готової продукції та необхідних для її виробництва чинників і таким чином, вимірює захист доданої вартості. На відміну від NRP, який пов'язаний із ціною продукту і за її допомогою впливає на рішення споживачів, ERP чи EPC пов'язаний з доданою вартістю і таким чином, впливає на рішення виробників. Коефіцієнт реального захисту визначається як відношення внутрішньої доданої вартості (VA_i^d) до міжнародної доданої вартості (VA_i^b), беручи до уваги ціну готової продукції і ціну торгових чинників виробництва одночасно. EPC символічно може бути виражений таким чином:

$$\text{Gross EPC} = \frac{VA_i^d}{VA_i^b} \quad \text{чи} \quad EPC = \frac{P_i^d - \sum_{j=1}^k a_{ij} P_j^d}{P_i^b - \sum_{j=1}^k a_{ij} P_j^b},$$

де: P_i^d – внутрішня ціна продукції i ; a_{ij} – кількість одиниць j -го виробничого чинника на одиницю продукції i ; P_j^d – внутрішня ціна виробничого чинника j ; P_i^b – ціна на кордоні продукції i (закордонна ціна i , помножена на обмінний курс); P_j^b – ціна на кордоні j -го чинника виробництва (закордонна ціна j , помножена на обмінний курс).

Якщо EPC більший за 1, то внутрішні виробники розглядаються як такі, що отримують більшу віддачу на свої ресурси за умов втручання, ніж вони б мали без втручання. Тобто вони користуються позитивним захистом. З іншого боку, EPC менший за 1 означає потенційно негативний захист. Виробники могли б отримувати більшу віддачу, якби стикалися з цінами на кордоні замість внутрішніх цін як на продукцію, так і на чинники виробництва. EPC, який дорівнює одиниці, показує, що структура захисту є нейтральною. Оцінка EPC для різних культур вказує на відносну ефективність даних видів виробничої діяльності.

Загальні висновки з досить об'ємної літератури, предметом якої є інтерпретація реального захисту, можна скоротити до такого:

- питання, яке досліджує ця теорія, може бути визначене як "що імовірно станеться в економіці з певною моделлю захисту", а не "що може статися". Ясно, що у дослідженні такого складного феномену, як економіка, оцінка того, що є імовірним і що – можливим, завжди буде необхідною, і емпіричної інформації, що дає точну відповідь, завжди буде бракувати [3, р. 66];
- результати дослідження ERP, отримані на високому агрегативному рівні і "швидко" (груба оцінка) є менш надійними і повинні інтерпретуватись більш обережно;

- порядок видів діяльності на шкалі ERP може дати попереднє уявлення про порівняльні переваги певної країни: види діяльності, розміщені високо на цій шкалі, з високими рівнями захисту, найчастіше є видами діяльності з найнижчою ефективністю і навпаки. Однак, роблячи висновки щодо абсолютної ефективності країни на базі рівня (величини) ERP, необхідно бути обережним. Наприклад, країна, де більшість ERP є високими, імовірно переорієнтований курс, протилежна ситуація в країні, де більшість ERP є порівняно низькими. Можна здійснити корекцію, змінюючи обмінний курс для отримання загального ERP.

Нарешті, вимірювання витрат внутрішніх ресурсів (Domestic Resource Cost, DRC) порівнює альтернативну вартість внутрішнього виробництва із доданою вартістю, яку воно генерує. Цей показник традиційно використовувався для аналізу порівняльних переваг. DRC можна отримати із розрахунків EPC. Чисельник – це сума витрат на використання землі, робочої сили та капіталу, або загальна вартість внутрішніх ресурсів, використаних прямо чи непрямо, та неторгових чинників виробництва. Знаменник є ідентичним знаменнику EPC.

DRC виражається такою формулою:

$$DRC_i = \frac{\sum_{j=k+1}^n a_{ij} v_j}{P_i^b - \sum_{j=1}^k a_{ij} P_j^b}$$

де: a_{ij} , від 1 до k – коефіцієнти для торгових чинників виробництва; a_{ij} , від $k+1$ до n – коефіцієнти для внутрішніх ресурсів та неторгових проміжних чинників виробництва; v_j – "тіньова" ціна внутрішніх ресурсів чи неторгових чинників виробництва; P_j^b – ціна на кордоні для торгових чинників виробництва; P_i^b – ціна на кордоні для торгової готової продукції.

Термін "порівняльні переваги" має дві інтерпретації: У першому значенні порівнюється ефективність виробництва двох або більше торгуючих країн. Країни з найнижчими альтернативними витратами є порівняно більш ефективними і мають порівняльні переваги. Друге значення терміну "порівняльні переваги" стосується ефективності різних видів виробництва усередині внутрішньої економіки, які порівнюються стосовно отримання чи збереження одиниці іноземного товарообміну. У той час як порівняльні переваги є виміром міжнародної конкурентоспроможності за умови припущення щодо існування досконалої конкуренції, в реальному світі, беручи до уваги недосконалість та викривлення ринку, індикатори порівняльних переваг відображають тільки потенціал конкурентоспроможності.

Визначення коефіцієнтів DRC дозволяє використати різні підходи при формуванні політики державного регулювання стосовно до підприємств та галузей із різним рівнем конкурентоспроможності. Стосовно до виробництва конкурентоспроможної продукції ($DRC < 0,9$) мають бути створені умови максимального полегшення використання існуючих конкурентних переваг, їх відтворення і розширення. Неконкурентні на зовнішньому ринку виробницт-

ва ($DRC > 1,1$) треба перепрофілювати, сприяти їх злиттю з конкурентоспроможними, закривати. Політика стосовно "порогових" видів виробництва (DRC від 0,9 до 1,1) у перехідних економіках має бути спрямована на збереження та розвиток максимально можливої їх кількості на основі державних, переважно опосередкованих заходів та методів стимулювання експортного виробництва.

Література

1. Balassa B. and Associates. The Structure of Protection in Developing Countries. Baltimore, Md.: John Hopkins University Press, London, 1971.
2. Corden W. M. The Structure of a Tariff System and the Effective Protection Rate// Journal of Political Economy, no.74 (June 1966), pp. 221-237.
3. Corden W. M. Trade, Protection and Domestic Production. In Kennen P. B. (ed.): International Trade and Finance, Frontiers for Research, Cambridge, 1975.

УДК 657.1

Доц. І.Й. Яремко, канд. екон. наук – Львівський НУ
ім. Ів. Франка

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО РАХІВНИЦТВА – ІНСТРУМЕНТ МАКРОЕКОНОМІКИ

Розглядається функціональна роль системи національних рахунків як макростатистичної моделі ринкової економіки. Проведений порівняльний аналіз системи національного рахівництва як інструменту макроекономіки з системою бухгалтерського обліку як інформаційною базою мікрорівня. На основі співставлення зроблений висновок про потребу зближення методології двох систем.

Ключові слова: система національного рахівництва, система бухгалтерського обліку, макростатистична модель економіки.

Doc. I.Yo. Yaremko – Ivan Franko NU of Lviv

National accounting system as the means of macroeconomics

The article deals with the functional role of the national book-keeping system as the macrostatistical model of market economy. It is developed the comparative analysis of national book-keeping system as instrument of macroeconomics with the system of accountancy as informative base of microlevel. Taking as a basis the correlation it is made the conclusion about the density of methodology rapprochement of both system.

Key words: national book-keeping system, system of accountancy, macrostatistical model of economy.

Система національного рахівництва (СНР) – це система взаємопов'язаних макроекономічних показників, класифікацій і групувань, що характеризують всі основні економічні процеси і результати відтворення економіки, зорієнтованої на ринкові відносини. СНР є системою впорядкування інформації про макроекономічні процеси і в такій функціональній ролі вона є об'єктом у рамках національної економіки. Теоретичною основою розглядуваної системи показників, або системи обліку, є сучасні концепції, категорії і поняття, що пояснюють механізм функціонування ринкової економіки. В такому контексті СНР називають також макростатистичною моделлю ринкової